

ZAŠTO SMO SLABI?

Ahmet ALIBAŠIĆ

Zašto smo slabi i zaostali?, pitanje je koje sebi često postavljamo. A da jesmo slabi, nema sumnje. Većina loših vijesti koje slušamo na medijima dolazi iz muslimanskog svijeta, bilo da se radi o niskim stopama pismenosti, krajnjem siromaštvu, izbjeglicama ili sukobima. Zemljotres koji u razvijenim zemljama ubije desetine ili eventualno stotine, u nas ubija desetine hiljada. Zašto je to tako?

I kao što zapušteni bolesnik, kad konačno ode doktoru, obično iz doktorske ordinacije ne izlazi sa jednom dijagnozom i iz apoteke ne nosi jedan lijek, već čitavu kesu, tako i nama kao zajednici koja se *upustila* neće pomoći jedan lijek. Ovdje ćemo progovoriti samo o dvije dijagnoze koje nam je ustanovio Poslanik, a.s., u svom hadisu: "Doći će vrijeme da će drugi narodi nasrnuti na vas kao što gladan svijet navali na posudu sa hranom». Neko od prisutnih upita: «Je li to zato što će nas biti malo?» «Ne», odgovori Poslanik. «Naprotiv, bit će vas mnogo, ali ćete biti kao pjena. Allah će iz grudi vaših neprijatelja ukloniti strah koji od vas imaju, a u vaša srca će ubaciti slabost.» «Koja je to slabost, Božiji Poslaniče?», upitaše. «Ljubav prema dunjaluku i prezir prema smrti.»¹

¹ Ebu Davud, *Sunen*. Vidi: Hasen el-Benna, *Medžmu'atu resail* (Kairo: Daru 'd-da'Ve, 1990.), 54.

Danas u svijetu ima 1,36 milijardi muslimana, ali smo zaista kao pjena gaziranog soka koja na trenutak napuni čašu da izgleda tako da će se čaša presuti, a onda, par momenata kasnije, pjena se slegne, da bi ostala tek trećina ili četvrtina čaše. Tako je i sa nama, mnogo nas je, ali kad mjerimo naš doprinos na raznim poljima, kao da nas je tri ili četiri puta manje. Slabi smo, dakle. Zašto?

Poslanik, a.s., kaže da je to zato što volimo dunjaluk i strahujemo od smrti. Učeći Kur'an i čitajući druge Poslanikove hadise, znamo da nas slabim nije učinila obična, prirodna ljubav prema dunjaluku i prirodni strah od smrti, već pretjerivanje u tome. Znamo to sigurno jer svaki namaz završavamo dovom dragom Allahu da nam da dobro na ovom i na budućem svijetu: *Rabbena atina fi 'd-dun'ja haseneten ve fi 'l-ahireti hasene*. Allah svakom od nas poručuje: *Onim što ti je Allah dao nastoj da zaslužiš dobro na Ahiretu, ali ne zaboravi ni svoj udio na dunjaluku!* (Kur'an, 38:77). Kad je jedan od ashaba kupio novu odjeću, pa se pohvalio svojim drugovima, neko mu je prigovorio da takvo radovanje dunjaluku ne priliči vjerniku. Njemu je to zasmetalo, pa se požalio Poslaniku, na što ga je Božiji miljenik uvjerio da to ne mora biti tako, jer Allah voli

da vidi tragove Svojih blagodat na Svojim robovima.² A kad je Poslanik, a.s., vidio kako je Amr ibn As zabogatio, s radošću je uzviknuo: «Lijepa li imetka u dobra insana!»³

Na isti način, strah od smrti je prirodna ljudska osobina. Poslanik, a.s., svojim mladim ahabima savjetovao je da ne traže od Boga susret sa neprijateljem na bojnopolju,⁴ jer nikad se ne zna hoće li se čovjek prepasti smrti i pobjeći sa fronta, a to je težak grijeh. U sahih-hadisima, pak, kaže se da je Musa, a.s., kao i ostali poslanici znao koliko će živjeti. Kad mu je došao edžel, Allah mu je poslao meleka smrti da mu uzme dušu. Melek smrti je od Musaa zatražio da teslimi dušu svome Gospodararu, na šta mu je ovaj izbio oko!⁵ Ne ulazeći u razna pitanja koja se ovdje mogu postaviti, recimo da je Musa, a.s., samo prirodno ljudski reagirao. Ademu, a.s., Bog je dao da vidi svoje potomke. Nekima, kao njemu samom i Nuhu, Bog je podario dug život, dok je drugima, kao Davudu, dao kratak umor. Adem se sažalio na Davuda, pa zamolio Allaha da njegovih četrdeset godina dodijeli Davudu, što je Allah uslišao. Ipak, kad je Ademu došao melek smrti, Adem ga je pitao šta je sa onih četrdeset godina. Nekako je bio zaboravio na dar koji je učinio svome potomku Davudu, a.s.⁶

Pohlepa nas čini slabim

Voljeti, dakle, dunjaluk, lijepo auto, kuću, odjeću i slično samo po sebi nije grijeh pod uvjetom da smo to stekli na halal način i da smo izmirili svoje obaveze. Uostalom, i Poslanik, a.s., govorio je da uživa u nekim dunjalučkim stvarima kao što su žene i mirisi.⁷ Ali, ono što jest grijeh i ono što nas čini slabim jest pretjerivanje u toj ljubavi – onda kad dunjaluk počne posjedovati nas, a ne mi dunjaluk. Takvu ljubav nazivamo različitim imenima: ako imamo dunjaluk, pa ga ne damo kad treba, zovemo

2 Imam Ahmed, *Musned*, br. 7.759.

3 Imam Ahmed, *Musned*, br. 17.096.

4 Muttefekun alejhi

5 Muttefekun alejhi

6 Bilježe ga imam Et-Tirmizi i drugi. Vidi: Tarik Suvejdan, *Vjerovjesnici i njihovi narodi: pouke i poruke*; prema audiozapisu predavanja, priredio Senad Ćeman, Živinice, Selsebil, 2003, 49-50

7 En-Nesai, *Sunen*

to škrtost; ako ga nemamo, a žudimo za njim i u tome nemamo mjere, onda to zovemo gramzivost i pohlepa. A to su osobine koje nas čine slabim, kaže Poslanik. Kako? U drugim hadisima Poslanik daje odgovor pa kaže: “Čuvajte se pohlepe, jer je ona uništila one prije vas. Učinila je da pokidaju rodbinske veze, pa su prava i hakove jedni drugih počeli otimati, pa su se odali razvratu, pa su se počeli ubijati...”⁸ Dakle, pohlepa nas čini slabim tako što uništava naše međuljudske odnose. Podsjetimo se samo koliko je puta međa od 20 cm zavadila komšije, pa na sudu potroše više para nego što vrijedi i ta međa i ono zemlje oko nje. Koliko puta je ostavština iza babe ili mame posvađala braću i sestre da nikad iza babine smrti nisu progovorili? Koliko su puta marka ili euro unijeli zavist i pakost među nas, pa smo podijelili džemate, uništili akcije i sl.? Sve je to cijena pretjerane okupiranosti dunjalukom i zapostavljanja dobrih međuljudskih veza, koje – jednom riječju – nazivamo povjerenje. U nauci se ono nekad zove i društvenim kapitalom, vezivnim malterom i ljepilom koje pomaže da svoje ostale potencijale, finansijske, fizičke i ljudske, stavimo u funkciju unapređenja našeg zajedničkog dobra.

Pogledajmo par primjera društvenog neuspjeha zbog nepovjerenja.

Mnoga sela i gradovi u Sprečanskoj dolini nemaju stalnu vodu u vodovodu. Mnoga su je imala, ali su Srbi u toku rata silom podijelili zemlju, njihove izvore okupirali i uzeli sebi. Tako je počeo problem. Onda su se našli dobri ljudi iz skandinavskih zemalja, pa su jednom tamošnjem gradu donirali nekoliko miliona maraka da sebi dovede drugu vodu. Tamošnji političari uspjeli su te novce utrošiti, a da ništa ne naprave. Konačno, kad je došao red da stanovnici te općine sami sebi ponovo pomognu, kao što su to učinili i prvi put, obični ljudi pokušali su napraviti akciju dovođenja vode sa novog izvorišta do rezervoara. Svako domaćinstvo trebalo je dati po par stotina maraka da bi ponovo imali pitku vodu. Nisu uspjeli jer jedni u druge nisu imali povjerenja. Svi su počeli kopati bunareve po avlijama i tako

8 Ibn Hibban u *Sahihu* i Hakim u *El-Mustedreku*. Vidi Taha Abdullah el-Afifi, *Min vesaja er-Resul*, 3: 106-107

potrošili hiljade maraka, a velika većina i danas nema vodu. Zašto? Zato što među njima nije bilo povjerenja.

Zbog nepovjerenja, mi svakodnevno dajemo ogromne novce strancima, koji će većinu zarađenog odnijeti iz Bosne, umjesto da ih dajemo svojim ljudima, koji će većinu tog novca vratiti bosanskom društvu na ovaj ili onaj način. Naprimjer, nije moguće da se ni na ijednoj domaćoj pumpi ne toči kvalitetno gorivo, ali ipak samo ono na stranim pumpama slovi kao kvalitetno. Ili, kad nas je zamjena njemačke marke za euro prisilila da iznesemo zalihe novca iz ladica i dušeka, iznijeli smo milijarde, na kojima smo do tada samo pravili gubitke, jer nema ekonomije bez inflacije, a trebali smo plaćati i 2,5% zekata. Ali, i kad smo ih odlučili staviti u opticaj, većinom smo ih povjerali stranim bankama, jer u svoje nismo imali povjerenje, iako najuspješnije strane banke u Bosni vode domaći ljudi, i iako ima više stranih banaka koje loše posluju, i iako sjedišta tih banaka po Evropi ne daju nikakve veće garancije za naš novac od drugih, domaćih banaka. Rezultat ovog našeg odnosa je da strane banke svake godine, obrćući uglavnom naš novac, iz Bosne odnose desetine miliona maraka. Ovdje ne govorimo o tome gdje je najbolje dati novac, već samo govorimo o silnim gubicima koje pravimo zbog međusobnog nepovjerenja.

Pohlepa zajednicu vodi direktno u propast. Imam Ebu Hamid el-Gazali, u svojoj knjizi *Savjeti vlastima*, kazuje interesantnu hikaju o tri lopova iz vremena Isa, a.s. Kaže, bila tri lopova i jednom našli veliko bogatstvo, pa ga odluče podijeliti i razići se. Ali, prije nego što to učine odluče, još jednom lijepo, kao družina, sjednu ručati. Jednog pošalju u grad da im donese ručak. Njemu, međutim, usput naumpadne da hranu zatruje i sav plijen uzme za sebe. Ona dvojica, pak, čekajući ga, dogovore se da mu postave busiju i ubiju ga te plijen, umjesto na troje, podijele na dvoje. Kako su svi bili uspješni u svojim pohlepnim planovima, bogatstvo im je ostalo uzalud.⁹

A jedna arapska basna o pohlepi i izdaji završava se jednom poučnom poslovicom, koja

⁹ Ebu Hamid el-Gazali, *Savjeti vlastima*, preveo Enes Karić, Sarajevo, El-Kalem, 2001., 96

kaže: «Pojedena sam na dan kad i bijeli vo». A basna kaže da su negdje na proplanku živjela i u blagodatima obilne trave i vode sa obližnjeg potoka uživala tri vola: bijeli – zekonja, sivi – sivonja i crveni – medonja. Ali, jednog dana pojavi se medvjed iz šume i nagovori sivonju i medonju da izdaju zekonju, govoreći im kako će imati više hrane i vode te uz obećanje da ih više neće uznemiravati. I, zaista, neko vrijeme nakon što je pojeo bijelog vola, medvjed se nije pojavljivao. Dok nije ponovo oglasnio. Kako ni preostaloj dvojici volova nije mogao ništa, ponovo je morao nagovoriti jednoga, ovaj put sivonju, da mu izda medonju. I njemu je govorio da će sve sad biti njegovo, i da se više neće vraćati, itd. Časna medvjeda riječ, govorio je... Jedno vrijeme sivonji je bilo lijepo. Sve je bilo njegovo. Niko mu nije mutio vodu na potoku. Niko ga nije udarao repom. I tako dok medvjed nije ponovo oglasnio i došao i po njega. Kad ga je ugledao kako izlazi iz šume, sivonja je, halaleći se sam sa sobom, pomislio: „Pojedena sam onaj dan kad i bijeli vo“. Izdaja u kojoj je i sam sudjelovao pokrenula je proces koji je morao kobno završiti i po njega samog.

Nakon ovih par primjera jasnije nam je zašto Allah i Poslanik toliko insistiraju na dobrim međuljudskim odnosima dotle da Poslanik u hadisu kaže da će žena koja mnogo ibadeti, ali ima ružne odnose sa komšilukom završiti u vatri. Cijena pohlepe, gramzivosti i svake druge zaokupljenosti isključivo dunjalukom izvanredna je i zato Kur'an i kaže: «Ko se uščuva pohlepe, taj je uspio» (Kur'an 59:9).

Spremnost na žrtvu izvor je snage i moći

Poslanik, a.s., drugi uzrok naših slabosti nazvao je strahom od smrti. Zapravo, riječ je o nespremnosti na žrtvu čiji je vrhunac, svakako, spremnost da se položi život. A ta spremnost na žrtvu je izvor snage. Danas je Zapad moćan, ali taj Zapad je opstao zahvaljujući ulozi SAD-a u zadnjih sto godina. Naime, SAD su u tom periodu tri puta spašavale Zapad od propasti: u Prvom svjetskom ratu, u Drugom svjetskom ratu i, konačno, u Hladnom ratu Maršalovim planom, zračnim mostom za Berlin, itd. Američki predsjednik Kenedi je, 1963. godine,

sletio u okruženi Berlin i izrekao one historijske riječi: «Ja sam Berlinac i mi Amerikanci ćemo braniti Berlin i ono što on predstavlja!» Zapravo, kičma Zapada je Amerika. Zašto Amerika, a zašto ne Francuzi ili Englezi?

Prije par godina provedeno je obimno međunarodno istraživanje o tome u šta koja nacija vjeruje i koje vrijednosti najviše poštuje. Jedno od pitanja bilo je i: Jeste li spremni boriti se za ono u šta vjerujete? Tek trećina Francuza i nešto više drugih Evropljana rekla je da jesu, dok je više od dvije trećine Amerikanaca dalo isti odgovor. Eto, ta spremnost da se bori za ono u šta se vjeruje, da se za to živi i radi, izvor su snage.

Vrlo rijetko za svoja uvjerenja treba žrtvovati život. Bili smo svjedoci da su Amerikanci dobili rat na Kosovu, a da nisu izgubili vojnika jer su imali istraživače, radnike, vojnike koji su uporno radili da bi mogli štititi svoje vrijednosti. Dok su muslimani imali sličan odnos spram života i svojih vrijednosti, bili su jaki i moćni. Ovdje ćemo navesti samo jedan primjer. Perzijsko carstvo bilo je jedno od najdugovječnijih u ljudskoj povijesti, a muslimani su ga uništili za par godina. Kako? Djelimično daje odgovor prepiska koju su, kažu, vodili komandanti perzijskih i muslimanskih snaga pred odlučujuću bitku. Posljednji veliki perzijski general Rustem uoči bitke šalje muslimanskom vojskovođi Sađu ibn Ebi Vekkasu izaslanika sa porukom da se njegovu, tj. Sađovi, dojučerašnji čobani ne igraju sa njima, Perzijancima, koji su nadživjeli i Grčku i Rim, a sa Bizantom se uspješno bore stoljećima, jer da im se, u protivnom, ne piše dobro. Sađ, r.a., odgovorio mu je vrlo kratko: «Ne znam šta ste radili s Grcima, Rimljanima i Bizantijcima, ali znam da vam ujutro dolazim sa vojskom ljudi kojima je draža smrt nego vama život!» Sudbina Perzije bila je zapečaćena. Vrlo brzo ostao je samo spomen na Rustema i njegovu carevinu. Njemački filozof Hegel govorio je da je razlika između slobodna čovjeka i roba u tome što je slobodan čovjek spreman umrijeti da bi bio slobodan, a rob nije.

Ali, to su, očito, bile neke drukčije generacije muslimana, ne ove današnje, spore, lijene, beživotne, pesimistične i negativno nastrojene.

Kad vidim takve današnje muslimane, često mi naumpadne opis hazreti Omera koji je ostavila Šifa bint Abdillah, r.a., muslimanka iz druge generacije muslimana, kada je vidjela skupinu muslimana nalik ovim današnjim. Evo kako ga je opisala: «Kad bi govorio, čulo bi se. Kad bi išao, žurio bi. Kad bi hranio, davao bi da se zasiti. A kad bi udario, boljelo bi.»¹⁰ To je bio hazreti Omer, koji je mogao naređenjima pratiti svoje vojske na istoku, sjeveru u zapadu – čovjek pun života.

Danas je, zapravo, jedan od najvećih problema muslimana u Bosni apatija, pasivnost, anemičnost, bezvoljnost, potištenost, ogorčenost, pesimizam, beznade, gotovo kolektivna depresija i bespomoćnost. Nema elana i vjere u bolje sutra koji bi nas potakli da se pokrenemo. Stari, a nažalost i mladi uglavnom jadikuju i kukaju nad stanjem. Po njima, u Bosni je mrkli mrak. Ne želimo se upuštati u raspravu o tome, jer u nekim segmentima i nekim kategorijama zaista nije lahko. Ali, ako i jest mrak, ništa neće promijeniti njegovo ponovljeno opisivanje, grđenje i kuđenje. Ali, situaciju hoće promijeniti i mrak otjerati ukoliko potražimo šalter i upalimo svjetlo, a ako nema svjetla, onda svijeću ili bilo kakav drugi izvor svjetla. Kad to učinimo, mraka će nestati. Ne zaboravimo: mrak je prirodno stanje stvari u svemiru. Gdje nema svjetla, tamo vlada mrak. Ne dozvolimo mu da ostane! Otjerajmo ga paleći sijalice ili makar svijeće. Neka majka, kad upiše kćerku na fakultet, prestane svako jutro za kahvom pripremati je za neuspjeh pričom o tome kako su svi profesori korumpirani i kako je bez plaćanja nemoguće uspjeti. Takva kćerka sigurno neće uspjeti čak i da nije tačno to što majka priča. Ona, kad uzme knjigu i kad se sretne sa prvim teškim školskim zadatkom, brzo će odustati pravdajući se da ionako ne vrijedi učiti jer su svi korumpirani i da babo mora platiti. A upravo je obrazovanje ne svijeća već reflektor koji svako od nas drži u svojoj ruci i koji može upaliti. Nikakvu novost nećemo izreći ako kažemo da je jedno od općih mjesta u ekonomici da je najisplattnije učiti kad ekonomiji ne ide i kad se ne isplati raditi.

10 Tarik Suvejdan, *Ebu Bekr i Omer, r. a.*, preveo Senad Ćeman, Sarajevo, Muhamed Mehanović, 2005., 123

Ali, stanje naše svijesti i ovdje opisani stavovi našega naroda su, iako neopravdani, donekle razumljivi. Naime, generacije koje su živjele na Balkanu u zadnjih šezdeset pet godina naučile su da je trud često uzalud. Mnogi naši roditelji su po tri puta pravili svoj dom za svoga kratkog života, dok je u nekim sretnijim društvima normalno da tek svaka treća generacija pravi kuću iz temelja. I autor ovih redaka je nekad mislio da sebi ne možemo mnogo pomoći jer je kao dijete išao u školu u grad u kome su osamdesetih godina prošlog stoljeća naši građevinari gotovo deset godina pravili zgradu od četiri sprata. Završili su tu zgradu negdje pred rat, ali nije potrajalo dugo prije nego što su je agresori dobro oštetili i tek ovih dana vidim da se završava fasada na toj zgradi. Kad sam, sa takvim iskustvom građevinarstva, sa grupom kolega otišao na jednu izložbu islamske umjetnosti i arhitekture u Maleziji, čini mi se 1995. godine, u jednom uglu izložbenog prostora vidio sam vrlo lijepu maketu dvije visoke zgrade, sa parkovima i fontanama u blizini. Skromni Malajac koji je tu stajao objasnio nam je ponosno kako će to biti najveće zgrade na svijetu, da će imati po 88 spratova i još sijaset drugih pojedinosti. Pitali smo kad bi to moglo biti gotovo. Ja sam već sebi računao, imajući na umu iskustvo svoga rodnog grada, da će im za te zgrade, uza sve korekcije za brzinu kojom socijalizam i kapitalizam rade stvari, trebati nekih dvadeset pet godina. Odgovor je, međutim, bio iznenađujući: svečano otvorenje Petronasovih blizanaca zakazano je za 31. august 1997. «Vjerovatno ste pri kraju?», upitao sam. «Ne», kaže on. «Tek završavamo udaranje stubova/šipova u temelje.» Ja sam se blago osmjehnuo, jer mu nisam povjerovao. A nisam jer sam svojim očima vidio kako je *teško* napraviti običnu četverospratnicu. Drukčije sam, međutim, počeo razmišljati 31. augusta 1997., kad je malezijski premijer uistinu otvorio te tornjeve. Tada sam shvatio da se stvari mogu i drukčije raditi. Ali, nisu svi Bosanci imali priliku proći i kroz ovo drugo, pozitivno iskustvo, mada ima i takvih. To je uglavnom naša dijaspora i studenti koji su dobili priliku studirati i raditi van Bosne. Takvi imaju obavezu mijenjati svijest i stanje u domovini. Oni trebaju, prvo, razumjeti

svoje rođake i komšije, ali i pomoći im da počnu pozitivno razmišljati.

Naučena bespomoćnost

Trebaju im pomoći jer je njihova bespomoćnost naučena iz života. Oni su je stekli u nekim teškim vremenima, koja su, hvala Bogu, uglavnom iza nas, ali su njihovi umovi i svijest zarobljeni u tim tegobnim vremenima.

Jedan eksperiment iz psihologije olakšat će razumijevanje takve pozicije i stava. Psiholozi su izveli eksperiment sa miševima zatvorenim u kafeze u koje su proveli struju. U jednom kafezu bio je prekidač kojim je miš mogao isključiti struju, dok u drugom kafezu nije bilo takvog prekidača. Kad su naučnici prvi put pustili strujni šok miševima, oni su počeli skakati po kafezu i tražiti izlaz. Nakon nekoliko pokušaja, jedan miš je naučio da šok prestaje kad stane na prekidač. Kasnije bi vrlo brzo nakon puštanja struje skakao na taj prekidač i isključivao struju i sebi i onom drugom mišu, tako da su podjednako dugo bili izloženi naponu. Drugi miš nije mogao sebi pomoći, jer u njegovom kafezu nije bilo prekidača. Skakao on ili sjedio bespomoćno u ćošku, struja se uključivala i isključivala kad su drugi odlučivali. Nakon ponovljenih eksperimenata, naučnici su uočili dvije za nas važne stvari. Prvo, miševi koji su bili u kafezima bez prekidača, dakle oni koji sebi nisu mogli pomoći, živjeli su znato kraće, jer su češće obolijevali od raka. Drugo, i još važnije, kad bi uzeli miševe iz kafeza bez prekidača i stavili ih u kafez sa prekidačem, ti miševi su i dalje frustrirano i bespomoćno sjedili u ćošku kafeza kad bi struja bila uključena i čekali da neko drugi nešto poduzme. (U sličnom eksperimentu sa psima, naučnici su psima pokazivali šta trebaju učiniti, ali većina njih nikad nije naučila jednostavno preći iz jednog dijela kafeza u drugi.) Oni su naučili da sebi ne mogu pomoći, nisu uočili da se situacija izmijenila.¹¹ Tako je i sa našim Bosancima.

11 Slični eksperimenti izvođeni su i sa miševima. Mi smo ovdje ukratko prikazali najvažnije nalaze. Za više detalja: Rita L. Atkinson et al., *Hilgard's Introduction to Psychology* (Fort Worth, Harcourt Brace College Publishers, 1996., 12. izdanje), 484-485, 491-492

Oni su naučili da su o njihovim sudbinama odlučivali drugi i da je, manje-više, svejedno šta oni činili. Decenijama je taj prekidač bio u Beču, pa, onda, sedamdeset godina u Beogradu. Danas, međutim, više nije tako. Bosna se možda ne može porediti sa kafezom sa prekidačem, ali se može reći da u njoj imaju najmanje tri-četiri prekidača, od kojih je jedan u našim rukama, kojim mi možemo makar ublažiti onaj udar koji nam drugi prouzrokuju. Vrijeme je da se tako počnemo i ponašati.

Bog nas neće pitati za obaveze drugih

Svakako, mijenjanje svijesti i navika te-žak je proces. Navike ne umiru od starosti! Na-protiv, što su starije, to su otpornije. Naši ljudi imaju stotine izgovora zašto oni ne bi trebali ništa činiti, uvijek kriveći druge. Kad im po-nestane argumenata, onda povlače onaj zadnji: Dayton. Dok je, kažu, ovakve dejtonske Bosne, sve je uzalud. To je samo djelimično tačno, jer postoje kantoni, općine i institucije, kao i pro-blemi i pitanja koja nikakav novi Dejton neće riješiti umjesto nas. Tu spadaju korumpirani javni funkcioneri, lijeni studenti, loši profesori, prljave avlije, zapušteni putevi, niska produktivnost, loši izvođači radova iza kojih se diže asfalt koji su upravo postavili itd. Dejtonski ustroj Bosne jest veliki problem našem napretku, ali je to problem na čije rješenje većina nas ne može direktno i značajno uticati. Takva pitanja treba-mo pratiti i, koliko se od nas traži, sudjelovati u njihovom rješavanju, ali naša prva briga trebaju biti stvari za koje smo direktno odgovorni kao pojedinci i zajednica, tj. naši zadaci na poslu, u džematu, mjesnoj zajednici, općini itd.

Pitanja koja su izvan naše moći prepustimo onima koji to mogu i dragom Bogu. Ako se ne nađe niko da se pobrine, On će se za to sigurno pobrinuti, kao što se pobrinuo za Slobodana Miloševića. Ko je mogao zamisliti na Vidovdan 1989. godine da deset godina kasnije na Kosovu neće biti ni Miloševića, ni njegove vojske, ni policije? A tek zamisliti Miloševića u zatvoru u nekakvom Haagu? To je bilo nezamislivo jer nije bilo odgovora na prvo pitanje koje se u tom kontekstu postavljalo: Ko će ga istjerati s Kosova i otjerati u zatvor?

Ali, našao se ko će se pobrinuti: Wesley Clark je došao i zaradio penziju na Miloševiću, a onda su Miloševića njegovi zemljaci, koji su mu dvanaest godina ranije aplaudirali na Kosovu polju, na isti taj praznik Vidovdan poslali u haški pritvor.

Ili, sjetimo se kad su Sovjeti početkom 1980-ih instalirali svemirsku stanicu «Mir». Svi smo se divili i čudili sovjetskoj sili i moći. Da je neko tad rekao da za par godina neće biti te države, niko ne bi povjerovao, čak bi to bilo ismijano. Ipak, 1991. godine Sovjetski savez je nestao kao da ga nikad nije ni bilo. Raspao se sam od sebe, a da ga NATO, ni bilo ko drugi nije napao, a sovjetski kosmonaut je postavio rekord u neprekidnom boravku u svemiru zato što Moskva nije imala para vratiti ga na Zemlju. Da nije bilo Amerikanaca, kojima se sažalilo na kosmonauta, Bog zna šta bi bilo s njim.

Ili, da odemo malo dalje u historiju. Mnogi se danas osjećaju bespomoćno pred desetljetnom okupacijom Jerusalema. Interesantno je, međutim, podsjetiti da je Jerusalem bio pod jednom drugom, ništa manje okrutnom okupacijom evropskih križara oko osamdeset godina tokom 12. stoljeća, kad je islamski svijet još uvijek bio civilizacijski ispred Evrope. A onda je došao Salahuddin Ejjubi i sa svojom vojskom oslobodio Jerusalem za narednih 800 godina.

Ova dva slučaja spomenuli smo tek toliko da nas podsjetite da je naše da radimo ono što možemo, a da će se Bog pobrinuti za ostalo. On je obećao da će dati da ponovo budemo ponosni i snažni kad budemo Njegovi dobri robovi: „A Mi smo u Zeburu, nakon Opomene, zapisali da će Zemlju doista naslijediti Moji dobri robovi!“ (Kur'an, 21:105). To je Božije obećanje i mi kao muslimani ne bismo u njega smjeli sumnjati. Jedino je pitanje jesmo li mi dobri robovi Božiji na koje se odnosi ovo obećanje ili ne. Dok smo bespomoćni na način koji smo ovdje opisali, odgovor je sigurno da nismo. Dakle, valja nam se mijenjati. Ali, dragi nas Bog neće silom mijenjati. To moramo uraditi sami: Allah uistinu neće promijeniti stanje jednog naroda dok se on sam ne promijeni (Kur'an 13:11 i 8:53). Drugim riječima, uradimo svoj dio posla, Bog će sigurno uraditi Svoj!

Valja nam, svakom pojedinačno, biti od akcije, paliti svijeće, a ne grditi mrak. Valja nam širiti optimizam i stati na put svakom zlu kojem možemo, jer šejtan neće prestati pozivati ljude na zlo iz obzira ili stida. I činiti nam je svako dobro koje možemo. A toliko je malih stvari kojima možemo naš svijet učiniti ljepšim i boljim.

U Bosni je, kažu zvanične statistike, do 40% nezaposlenih. Ali, kad treba Regulatornoj agenciji za komunikacije ili Državnoj televiziji uputiti protestno pismo zbog nepoštivanja vjerskih osjećaja muslimana, onda nema ko napisati to pismo, pa onda iz televizije tvrde kako samo vrh Islamske zajednice nije zadovoljan njenim programom i da zapravo vrši pritisak na medije. Lično sam bio zatečen jednim potpuno drukčijim odnosom prema javnim stvarima i slobodnom vremenu na međunarodnom aerodromu u San Francisku 2003. godine. Govorimo, dakle, o Kaliforniji, čija je ekonomija među petnaest najsnažnijih ekonomija svijeta. I, tako, dok sam tražio prostoriju za molitvu, priđem desku za informacije, gdje me ljubazna starija gospođa uputi do lokacije *sobe za meditaciju*. Napuštajući desk, vidim diskretnu aluminijsku pločicu na kojoj piše: Za ovim deskom rade volonteri penzionerskog udruženja San Franciska! Kasnije mi je jedan američki profesor pričao da njegova majka u svojoj osamdesetoj godini svakog vikenda sa svojim vršnjacima čisti od smeća jedan siromašni kvart njihovoga grada koji općinske vlasti iz nekog

razloga redovno ne čiste. Molio sam Boga da jednog dana i mi u Bosni pođemo njihovim stopama.

A ko je čitao biografiju Poslanika, a.s., i njegovih ashaba mogao je zapaziti da su stalno bili u pokretu i akciji. Treba samo pročitati kako su brzo sa riječi prelazili na djela tokom opsade Medine pred bitku na Hendeku. Ne sjećam se da sam igdje pročitao da su dugo bili mrzovoljni i depresivni ili lijeni. Od toga ih je vjerovatno čuvala i dova kojoj ih je Poslanik često podučavao, a i sam je učio: „Moj Bože, utječem ti se od brige i tuge. I utječem ti se od nemoći i lijenosti. I utječem ti se od kukavičluka i škrtosti. I utječem ti se od dugova i da o meni odlučuju ljudi!“¹² Ova se dova čini tako potrebnom mnogima od nas danas, pa je zato često učimo.

Na kraju, da odgovorimo na jednu nedoumicu koja se javlja kod nekih: Ako je sve tako kako se ovdje tvrdi, kako je, onda, Zapad uspio kad uglavnom ne zna za Boga? Poslužimo se Ibn Haldunovim odgovorom. On kaže da je najbolji sistem onaj uređen po Božijoj volji, Šerijatu. Nakon njega slijedi onaj uređen po ljudskom razumu, a najgori je onaj uređen po hiru i strasti.

Kad nema onog uređenog po Božijim propisima, sljedeći najbolji je onaj ustanovljen na razumu. To objašnjava dominaciju Zapada u današnjem svijetu, čiji su sistemi izvan Zapada u većini slučajeva ustanovljeni upravo na hiru i strasti.

Summary**WHY ARE WE WEAK?****Ahmet Alibasic**

The text engages in probably the most important issue of Muslims today: why are Muslims so weak and backward? With a belief that the present crisis of the Muslim Ummah is multidimensional while its causes are numerous, as a starting position, the author examines two causes identified by the Prophet s.a.w.s: greed and fear of death. In the context of discussion on the subject of these two causes, the text also engages in an issue of distrust and instilled vulnerability. With a number of examples, it illustrates very popular scientific thesis on trust as a precondition for socio-political and economic development. The text ends with the conclusion that that helplessness of a Bosnian man can be explained through difficult experience from the past, but that at the same time there is an ample number of indicators that such state can no longer be justified as he/she can influence his/her fate today more than ever so in his/her recent past.

موجز**لماذا نحن ضعفاء؟****أحمد عليباشيتش**

إنه من المؤكد أن هذا المقال يعالج أهم قضية عند المسلمين اليوم، ألا وهي أسباب ضعف المسلمين وتخلفهم. وانطلاقاً من اليقين بأن أزمة الأمة الإسلامية اليوم متعددة الأبعاد وكثيرة الأسباب، فإن الكاتب يعالج سببين حذر منهما رسول الله صلى الله عليه وسلم: الطمع وكراهية الموت. وفي سياق مناقشة هذين السببين، يعالج المقال قضيتي انعدام الثقة والعجز العلمي. ويسوق الكاتب أمثلة عدة ليوضح النظرية العالمية المعروفة عن الثقة باعتبارها أحد الشروط الأساسية لتحقيق التطور السياسي والاجتماعي والاقتصادي. وينتهي الكاتب مقاله موضحاً أنه يمكن تبرير عجز الإنسان البوسني بالتجربة القاسية في الماضي، لكن هناك مؤشرات كافية اليوم تلغي أي مبرر لمثل هذا الموقف، لأن الإنسان البوسني يمكنه اليوم – أكثر من أي وقت في ماضيه القريب – أن يؤثر في تقرير مصيره.